

СИНЕРГЕТИКА ПРО ВІЙСЬКОВУ ПОЛІТИКУ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Розглядається військова політика сучасної держави як складна комбінація організованих та самоорганізованих процесів. Автор використовує методологію синергетики з метою глибшого висвітлення сутності військової політики.

Відомо, що картина буття, яку малює класичне світосприймання, — це світ, жорстко структурований причинно-наслідковими зв'язками, в якому причинні ланцюги, як правило, мають лінійний характер, а наслідки — здебільшого пропорційні причині. Досі вважалося, що за причинними схемами хід розвитку будь-якого явища або процесу може бути поясненим як у минулому, так і прорахованим на майбутнє. Відповідно, сучасність визначається минулим, а майбутнє — поєднанням, взаємодією минулого та сучасності. Чітко сформованим міфом лінійного мислення є, наприклад, переконаність більшості представників людського роду в тому, що процеси цивілізаційного поступу, глобального прогресу відбуваються за експонентою (НТР, економічний бум, прирощення знань, гуманізація соціальних відносин і т. п.).

Синергетика, будучи новою методологічною основою усвідомлення природи складноорганізованих процесів, вносить істотні корективи у лінійну логіку світобачення [1].

По-перше, вона засвідчує, що складноорганізованим системам, у тому числі й суспільним, неможливо нав'язати умоглядно сконструйовані і безумовно прогресивні (на погляд "інженерів") шляхи їхнього розвитку. Радше необхідно зрозуміти внутрішньосистемні тенденції зародження та наступного розгортання складних процесів, аніж виводити системи на штучні шляхи подальшої еволюції. Відповідно, проблема керованого розвитку, яку синергетика зовсім не вилучає з теорії і практики людського буття, доповнюється сукупністю питань визначення "рушійних сил" самокерованого розвитку суспільних структур.

По-друге, синергетика демонструє, яким чином броуноподібна, як вважається, деструктив-

на першооснова матеріальних і духовних процесів — хаос, здатна виступати як конструктивний механізм еволюції. Синергетика дозволяє зрозуміти, як із хаосу власними силами може розвинути нову організація, завдяки чому у моменти нестійкості системи її флуктуації (малі збурення) можуть розростатись у якісно нові макроструктури. Синергетичний напрям сучасної філософії допомагає зрозуміти істинну природу хаосу (в тому числі й соціального), яка, по суті, є подвійною, амбівалентною. У відповідності з синергетичним світобаченням хаос не може не бути руйнівником. Він демонтує, послаблює, знищує складні макросистеми, що перебувають у розвинутому стані, шляхом привнесення стихійних, хаотичних флуктуацій у відпрацьовані, "притерті" один до одного системні елементи. Водночас хаос містить у собі конструктивний потенціал, що пояснюється існуванням у його власній природі механізмів виводу еволюції на набагато стійкіші у часі структури-атрактори (до атрактивних структур синергетика відносить організаційно стійкі компоненти відкритих нелінійних середовищ, які набувають особливого значення в результаті затухання перехідних процесів).

По-третє, синергетика доводить, що для складних систем зазвичай існує декілька альтернативних шляхів розвитку, а також можливість вибору майбутнього. При цьому, хоча йдеться про діапазон шляхів еволюції (цілей розвитку), при конкретизації одного з них як домінантного в точках розгалуження (точках біфуркації) проявляється деяка визначеність наперед, наперед сформована детермінованість розгортання процесів. Тобто, сьогодення системи визначається не лише історією, її минулим, а й конструюється з майбутнього відповідно до порядку, який

може й не усвідомлюватися очевидцями таких перетворень.

По-четверте, синергетика відкриває нові принципи суперпозиції, збирання складного еволюційного цілого з частин, побудови складних структур із простих. Об'єднання, інтеграція структурних елементів не означає їх механічного додавання: ціле перевищує суму частин, воно якісно інше. З'являється новий принцип узгодження частин у цільність — встановлення загального темпу розвитку складових елементів, співіснування фрагментів різного віку в одній темпосистемі. Стосовно соціальних процесів остання особливість має підвищене значення для конструювання складних геополітичних цільностей, для об'єднання країн, що перебувають на різних рівнях розвитку, в регіональні системи і світове співтовариство в цілому.

По-п'яте, синергетика нарощує знання про те, яким чином оперувати зі складними системами і як ефективно керувати ними. Саме вона акцентує увагу: головне — не сила, а правильна конфігурація, архітектура впливу на складну систему або середовище. Невеликі, але правильно організовані, так звані резонансні впливи на них набагато ефективніші ніж лінійні й енергетично насичені управлінські імпульси, які здатні взагалі спотворити або навіть зруйнувати об'єкт свого впливу.

Нарешті, по-шосте, синергетика розкриває закономірності й умови протікання швидких, лавиноподібних процесів та процесів нелінійного, самостимульованого зростання. Саме на такій основі досягається розуміння того, яким чином можливо ініціювати подібні процеси у відкритих нелінійних середовищах (в тому числі й у соціальних), які існують вимоги, що дозволяють знижувати або навіть уникати імовірність розпаду складних структур під час моментів їх найдинамічнішого розвитку.

Отже, "сьогодні стверджується розуміння світу не як проекту, який можливо прорахувати за елементарними законами лінійної перспективи й накреслити до кінця (традиція Платона—Гегеля—Маркса), до кінцевої "світлої" мети..., а як глобальної самоорганізованої системи, що живе у відповідності з нелінійними законами" [2].

У світоглядному контексті **ідея нелінійності**, диференціюючись на кілька похідних гносеологічних конструкцій, має особливо вагоме значення для осмислення складних соціальних процесів. Завдяки своїм сутнісним особливостям феномен нелінійності надає змогу:

усвідомити важливість принципу "розростання малого" або "посилення флуктуацій", що означає ймовірність перетворення незначних

мікровідмінностей на загальному тлі функціонування системи на нові макросистемні детермінанти, спрямовані на кардинальну зміну структурно-функціональних вимірів системи;

зрозуміти дискретність шляхів еволюції нелінійних систем (середовищ), тобто, відкритість не будь-яких напрямків їх подальшого розвитку, а лише одного з них, який входить до певного обмеженого спектру вірогідних альтернатив (явище квантовості системи);

зосередити увагу на можливості несподіваних (емерджентних) змін спрямованості й темпів перебігу процесів у складноорганізованих системах.

Використання останніх положень при аналізі соціального середовища дозволяє критично переоцінити поширені прогнози-екстраполяції минулого досвіду на майбутнє, оскільки помітнішими стають недостатність, штучність, а тому й ненадійність значної кількості з них. У практиці суспільних відносин це означає: картина процесу на початковій або серединній стадії його протікання може стати цілком протилежною на розвинутій стадії соціального будівництва, переродитись на власний антипод. Те, що спочатку було вторинним і непомітним, — з часом здатне розгорнутися і, локалізувавшись, утворити новий сутнісний центр суспільних перетворень, кардинально відмінний від теоретичних задумок авторів чергового соціального переоблаштування. Приклади реалізації фашистських, расистських, націоналістичних, націонал-соціалістських політико-ідеологічних доктрин, комуністичних або соціалістичних проектів, хід "перебудови" СРСР наприкінці 1980-х років переконують у продуктивності синергетичного аналізу їх обнадійливого (для зацікавлених сторін) старту і деструктивного (для всього суспільства) фінішу.

Класичним прикладом суспільної самоорганізації, який, по суті, доцільно розглядати як методологічний "плацдарм" синергетики стосовно суспільних процесів, є ринок, видима хаотичність якого не здатна приховати чітко сформованих з опорою саме на самоорганізаційні чинники процесів ціноутворення, визначення попиту й пропозиції, координації спільної виробничої діяльності, узгодження інтересів і цілей, напрямків збуту товарів і послуг, боротьби з конкурентами тощо. Але принципово важливішим для усвідомлення сутності самоорганізації не тільки економічних, а й інших соціальних систем, у тому числі й політичних, є бачення поступового, еволюційного формування спонтанного порядку й нових структур у ході тисячолітнього досвіду проб та помилок, виокремлення, фіксації позитивного досвіду й намагання його повторити у нових соціальних умовах.

Селекція фрагментів кращого досвіду (насамперед, групового) сприяла впровадженню таких відносин, норм поведінки, звичаїв і традицій, які дозволяли позитивно розв'язувати найгостріші проблеми людського існування, передусім — проблеми індивідуального й колективного виживання. На основі саме таких звичаїв і традицій виникли ключові суспільні інститути — мова, мораль, право, ринок, гроші, культура і, що не менш важливо, держава як базовий регулятор відносин рівності-нерівності, захисту-нападу, заохочення-стягнення у диференційованому на численні соціальні, етноконфесійні, культурні групи, але у переважно вимушено цілісному суспільстві. Слід наголосити, що всі вищезазначені продукти соціогенезису є результатом скоріше підсвідомого, стихійного, ненавмисного, поєданого з численними людськими жертвами, пристосування спільноти до динамічних умов її соціально-економічного й культурно-історичного буття, аніж наслідком наперед спланованої, передбачуваної, а відтак свідомої діяльності людини. З позицій синергетики формування вищеперелічених продуктів людської діяльності (мови, моралі, правових систем, культури, ринку тощо) доцільно розглядати насамперед як самоорганізовані процеси, в ході розгортання яких узгодження міжособистісних і міжгрупових цілей та інтересів відбувалося спонтанно, на надіндивідуальному рівні, протягом тривалого часу, приховано від абсолютної більшості їх сучасників.

Акцентуючи увагу на синергетичних особливостях виникнення держави та її військової політики, важливо зберігати поміркованість і не перебільшувати, не абсолютизувати значення синергетики як єдиної "суперметодології". Особливістю еволюційних процесів у соціально-економічних і зокрема у політичних системах є те, що стан суспільної самоорганізації у них доповнюється вагомими факторами суспільної організації, оскільки індивідуальна або групова свідомість не може залишатися стороннім спостерігачем соціальної еволюції. Норми права (а певною мірою й норми моралі), закони й постанови держави, рішення партійних та асоціативних об'єднань, нормативи громадянського суспільства, принципи і технології індивідуальної й колективної життєдіяльності створюються й реалізуються саме з тією метою, щоб скоригувати й виправити вади стихійно самоорганізованих процесів. Найпереконливіший приклад — велика депресія капіталістичного світу 1930 років, в ході розгортання якої ринковий механізм саморегулювання економіки у переважній більшості країн Заходу був історично миттєво, протягом кількох років доповнений важелями її державного макрорегулювання. А тому не буде перебільшенням такий

висновок: **нормальне, стабільне, здатне до оновлення й подальшого розвитку функціонування соціальної системи можливе лише у разі паралельного протікання у ній процесів організації та самоорганізації.** Відповідно, військову політику держави, як вагомий фрагмент соціального буття, продуктивно аналізувати за допомогою виділення у її природі самоорганізаційних та організаційних чинників.

Політику, в тому числі й військову, можна визначити як **складну комбіновану соціальну творчість, у ході теоретичного осмислення і практичної реалізації якої безумовно наявні елементи синергетики і як світобачення, і як світоконструювання.** Найпереконливішою є **глобалістська модель** доведення такого припущення.

Порубіжжя II і III тисячоліть — період зростання загальної нестійкості світового розвитку у переважній більшості сфер людської життєдіяльності (особливо це помітно у пострадянському регіоні). Надгострими проблемами у переважній більшості країн світу стає осмислення історичних шляхів розвитку людства, ймовірні варіанти майбутнього, демографічна та соціально-економічна асиметрія між промисловою розвинутою Північчю та аграрним Півднем, ескалація несприятливих, іноді катастрофічних явищ (процесів) як природного, так і техногенного походження у різних регіонах планети тощо. Відтак, на вельми актуальну проблему сучасної науки і практики перетворюється визначення умов самопідтримуючого й самозберігаючого розвитку людства (sustainable development).

Аналіз останніх наукових напрацювань у галузі глобалістики беззаперечно свідчить: дестабілізуючим чинником соціогенезису у його планетарному розумінні стає насамперед гіперболічний характер зростання населення Землі, який і визначає похідні соціально-дестабілізаційні процеси. Встановлено фундаментальний закон: **приріст кількості землян — це режим із загостренням, який доцільно представити як квадратичну нелінійність** [3]. У самій закономірності зростання населення на засадах такої нелінійності міститься можливість нестійкості, демографічних "вибухів" і катастроф, епідемій, циклів, асиметрій, перемикання режимів зміни кількості населення. Використовуючи засади синергетичного мислення, ми можемо помітити наступне: а) характерною ознакою нашого часу є виникнення його нової якості — часу загострення (через два-три покоління землян перед населенням світу, яке нині налічує 6 млрд чол., теоретично відкриваються можливості нескінченного кількісного зростання); б) глобальне прискорення світового розвитку: 1 мільйон років у палеоліті за швидкістю накопичення людиною інформації приблизно екві-

валентний 40 рокам ХХ ст., по суті, життю одного покоління. Використовуючи періодизацію історії людства, запропоновану І. Дяконовим, особливо підкреслимо скорочення основних історичних фаз загальноцивілізаційного поступу, що прямо пропорційно пов'язано із загальним збільшенням розумних мешканців планети [4]:

1-а фаза (від появи *Homo sapiens* до формування перших примітивних соціальних спільностей) — не менше 30 тис. років;

2-а фаза (розвинута первіснообщинна) — близько 7 тис. років;

3-я фаза (рання стародавність) — близько 2 тис. років;

4-а фаза (імперська стародавність) — близько 1,5 тис. років;

5-а фаза (середньовіччя) — близько 1 тис. років;

6-а фаза (абсолютистське постсередньовіччя) — близько 300 років;

7-а фаза (капіталізм) — понад 100 років;
тривалість 8-ї фази (посткапіталізму) поки що визначити неможливо.

Перед нами, по суті, параболічний розвиток людства, який графічно має вигляд вертикальної лінії необмеженого злету кількості населення Землі. Іншими словами: теоретично можливим є протікання наступних імовірних фаз (дев'ятої, десятої і т. д.) протягом кількох десятиріч, років, місяців, днів, годин, секунд, що, безумовно, не має історико-логічного сенсу: "Якщо не передбачати катастрофи..., тоді, очевидно, слід чекати втручання якихось нових, ще не враховуваних нами, рушійних сил, які змінять ці графіки", уповільнять, по суті, катастрофічні нормативи експлуатації людиною земної поверхні і ресурсів [5]. Змістовно важливою ланкою даного дослідження є таке припущення: надшвидке прискорення еволюції людства надзвичайно затруднює пристосування, адаптацію як окремої людини, так і її соціального оточення до перманентно змінних умов матеріального і духовного буття. Підвищується ймовірність надвибуху (демографічного, соціального, комбінованого), надкатастрофи, рушійні сили і природа якої у цілісному вигляді, як нам видається, досі не відрефлексовані. Відомий футуролог Є. Дрор сутність такої ситуації виразив таким чином: ми живемо у світі, в якому зростає ймовірність малоїмовірних подій [6].

Підкреслимо принципово важливе припущення: **інтенсивний режим розвитку людства визначає особливості розвитку головних сфер його життєдіяльності, в тому числі й військової сфери.** Напевно, у багатьох випадках він безпосередньо екстраполюється на макросоціальні процеси, стимулюючи численні явища прискорення-загострення суспільного поступу. На користь саме

такого твердження свідчать статистичні дані, опрацьовані військовою політологією протягом останнього часу: у ХІХ ст. світ пережив 14 війн з людськими втратами понад 100 тис. чоловік, а дві з них забрали життя більше ніж у мільйона землян. У ХХ ст. таких війн відбулося, відповідно, 45 (загинуло понад 100 тис. землян) і 13 (кількість жертв перевищила мільйонну позначку). В історії війн і військових конфліктів спостерігається зростання втрат серед цивільного населення. Під час першої світової війни вони становили 5 % від загальної кількості людських жертв, друга світова війна "підняла" такий параметр до 48 %, війна в Кореї — до 84 %, війна у В'єтнамі — до 90 %. В результаті обох світових війн понад 40 млн чоловік стали інвалідами, при цьому зросла їх кількість серед цивільного населення [7].

Узагальнимо: параболічний розвиток військових подій в історії цивілізації доцільно представити як прояв асимптотичної (тої, що спрямована у нескінченність) нестійкості держав та їхніх об'єднань як складно організованих систем. Синергетика підказує, що така логіка еволюції призводить до синхронного прояву двох сценаріїв подальшого розгортання подій: по-перше, до спрощення, розпаду, загибелі складно організованих структур (гіпотетично — до самознищення людства), по-друге, до одночасного прояву, конституювання структур-атракторів, здатних призупинити процеси цивілізаційної деградації і стимулювати новий режим їх взаємного функціонування і, відповідно, їх подальшого розвитку.

Чітко окресленим прикладом синергетичного ретроаналізу відомих історичних подій є крах численних імперських макрополітичних утворень, які слід розглядати як складноорганізовані продукти цілеспрямованої (організованої) геополітичної діяльності. Розпад Грецької, Римської, Перської, згодом — Візантійської держави, Золотої орди, зникнення у ХХ ст. Османської, Австро-Угорської, німецько-фашистської імперій, розпад після другої світової війни колоніальних систем Великобританії, Франції, Італії, Іспанії, розпад СРСР після періоду "холодної війни", "м'яке" розлучення Чехії та Словаччини, військово-силовий розпад СФРЮ є, очевидно, регіональними (локальними) проявами масштабнішої історичної закономірності. Виходячи з принципу вищезазначеного загального прискорення цивілізаційного розвитку, періоди формування, функціонування і розпаду імперій стають дедалі коротшими. На наш погляд, структурами-атракторами, структурами, на які виходять дезинтеграційні процеси децентралізації, зникнення імперій є нації-держави — основні суб'єкти міжнародних і зовнішньополітичних від-

носин, завершальна стадія розвитку етнічних спільнот. Вихід дезінтеграційних процесів на оформлення націй-держав, доповнених федеративними державно-політичними утвореннями — своєрідний "фініш" макроструктуризації багатомільйонних людських спільнот у процесі їхньої життєдіяльності на етнонаціональних засадах і водночас "старт" їхніх нових цільових систем, детермінованих якісно відмінним від попереднього політичним мисленням. Підкреслимо, що саме таке розуміння діалектики етнодержавного самовизначення та самоорганізаційних чинників еволюції соціального середовища — помітний напрямок наукової думки сучасної України: "...шлях самоорганізації нації — це шлях створення урбанізованої цивілізації з вільною ринковою економікою, правовою державою і міською культурою. На відміну від стародавніх (переважно землеробських) цивілізацій, що набрали вигляду імперського панування одного народу над іншим чи надетнічних державних деспотій, сучасна урбаністична цивілізація складається, як правило, в національних формах, а саме: національної держави і національної економіки. Політична незалежність — це форма самоорганізації цієї цивілізації як громадянського суспільства" [8].

Оскільки політика є видом діяльності, що межує із творчістю, то більшість політичних процесів та явищ доцільно представити як **реакцію її організаторів на нелінійні процеси у більшості відкритих макро- і мезосоціальних систем**. У такому розумінні політика виконує подвійне соціальне навантаження. По-перше, розв'язує проблему стабілізації суспільства, компенсації, нейтралізації "шкідливих" (з точки зору системної стійкості) коливань, створення додаткових гарантій збереження соціальної цільності і організації, повного виконання програм спільного розвитку. По-друге, виступає в ролі збудника, детонатора соціальних потрясінь, спрямованих на посилення хаотичних внутрішньосистемних ознак і, відповідно, на динамічне нав'язування системі у разі її ослаблення (в ідеалі — руйнації) іншої організаційної якості з одночасним нехтуванням її набагато інертнішими можливостями самоорганізації. У такому випадку **військову політику суб'єктів державотворення доцільно ототожнити із створенням і наступним використанням механізмів продукування стабільних умов розвитку держави і суспільства як складних нелінійних систем, умов, головними характеристиками яких виступають зниження, мінімізація хаотичних, дифузних, дисипативних впливів макросередовища (деструктивних чинників геополітики) або ослаблення, а то й знищення їхніх аналогів у внутрішньосистемних вимірах (деструк-**

тивних проявів внутрішньодержавних суспільно-політичних відносин).

Добудуємо таке припущення до логічного завершення: **військова політика антидержавних сил, відповідно, постає у вигляді стимулювання, ескалації режиму розхитування державного і суспільного організмів як нелінійних середовищ, у вигляді цілеспрямованого загострення умов їхнього функціонування, зростання інтенсивності процесів внутрішнього обміну інформацією та ресурсами, посилення стихійних чинників, комплексна дія яких цілком здатна "розчистити" простір для прояву системоутворюючих політичних механізмів, запропонованих антидержавними силами і принципово відмінних від попередніх (але не самоорганізованих у "чистому" вигляді).**

Подібне розуміння військової політики держави — об'єктивна данність української політології 1990 років: "Саме безсистемність, недостатня структурованість характеризують сьгоднішні глобальні міжнародні відносини. Колишня штучна впорядкованість, жорсткий силовий дуалізм змінилися мультиплюралізмом та багатокритеріальністю. Фактично й суттєво змінився зміст поняття "світова спільнота"... Зникла субординація, що трималася на глобальних ідеологіях та силі, а з нею й уніфікованість, детермінованість позицій та дій держав" [9]. Руйнування двополюсної системи глобального протистояння, зниження загрози світового конфлікту водночас стимулювали розширення та загострення зіткнень на основі етнонаціональних, конфесійних, соціально-економічних, внутрішньополітичних суперечностей. Стрімке охоплення планети субрегіональними, локальними конфліктами, зонами напруженості створили амбівалентну ситуацію відносного гарантування глобальної безпеки з одночасним розхитуванням, а то і руйнуванням національних і регіональних систем безпеки, що ставить під сумнів задекларований у численних документах принцип неподільності безпеки як загальноцивілізаційної цінності. Додамо: набула мінімальних ознак, а в окремих випадках навіть зникла впевненість великих соціальних утворень (в тому числі й держав) у сприятливому розвитку подій у їхньому навіть недалекому майбутньому.

Окрім зосередження уваги на плюралістичних, а відтак нестійких, відкритих для подальших змін засадах сучасної геополітики, окрім виділення в окрему одиницю аналізу феномена ущільнення соціогенезису (що однозначно вимагає застосування синергетичних моделей усвідомлення суті більшості світових процесів), запропонуємо додатковий аргумент необхідності їх нелінійного сприймання: **політика, як складно-організований вид людської діяльності, має певні**

межі своєї раціональності, що засвідчує її нездатність приймати максимально обґрунтовані, ефективні й бездоганні рішення, а тим більше отримувати цілком задовільні (з позицій наявних соціально диференційованих груп будь-якого суспільства) результати. Політична практика політичних систем світу, демонструючи у більшості випадків конструктивізм своїх авторів, як правило, є раціональною. Проте, у деяких ситуаціях дієвішими, а відтак — раціональнішими з точки зору результатів та засобів їх досягнення є ірраціональні моменти політики — харизма, осяяння, натхнення, парадокс, в окремих випадках — містифікація, махінація, інтрига, блеф, що виступають як наслідки випадкових обставин, суб'єктивних факторів. Мабуть, справедливим є висновок І. Кравченка: "Неповна раціональність політики залишає місце для її перетворених форм, а також спроб раціоналізувати її нераціональні витoki — мистецтво, мотиваційні та емоціональні стани, намагання видати бажане за дійсне і т. п., які не тільки конкурують з раціональним, а й залишаються його природним корелятором. Звідси й можливість утопічних перетворень політичного раціоналізму, ілюзій щодо його повноти і реальних можливостей" [10]. Від себе додамо: політика може не все. Прорахунки й помилки властиві для неї, як і для будь-якої іншої сфери діяльності. А тому перманентна опора владних суб'єктів на воєнну організацію держави, використання можливостей військової політики з метою прискореного виправлення несприятливих обставин, що виникли в ході реалізації цільових настанов у кордонах власної країни або за її межами — відпрацьований сценарій адаптації правлячих кіл до нових умов, які застали її зненацька в ході ірраціонального експериментування. Такі ж міркування стосуються й кризового рівня розвитку звичної раціональної політики: "Входження політики у критичну прикордонну зону означає, що політичний процес втрачає його раціональний потенціал і виникає або може виникнути корелятивний йому утопічний потенціал ілюзій, розчарувань, самообману, нездійснених очікувань" [11], прискорене руйнування якого з опорою на військові аргу-

менти державного походження більш ніж імовірні.

Підсумуємо: кінець ХХ ст. не став винятком у посиленні нелінійних вимірів світового політичного процесу, у демонстрації складності й розгалуженості численних макросоціальних явищ, перенесення яких у наступне тисячоліття сприймається водночас як норма, так і загроза загальноцивілізаційному існуванню. Якщо на початку і в першій половині 1990 років перехід світової системи міжнародних відносин від біполярного протистояння до багатополісної структурної моделі та мультиполярної розстановки сил здавався неминучим, то події останніх років (особливо — азіатська 1997 р. та російська 1998 р. економічні кризи, косовський вузол протиріч та силові сценарії його "розрубання", бойові дії Російської Федерації на Північному Кавказі, розширення НАТО на Схід, посилення військово-політичних можливостей США, зростання військово-політичної амбіційності країн Південної Азії та Тихоокеанського регіону) мінімізують шанси самоорганізації цільної світової політики на засадах поліцентричного плюралізму. Маятник міжнародних взаємин вкотре хитнувся у напрямі можливого домінування нового, колективного євроатлантичного центру світової сили, що критично сприймається регіональною спільнотою того ж Азіатсько-Тихоокеанського регіону з її відповідною реакцією у формі військових контрприготувань та економічних контраргументів. Світ знову опинився у стані розбалансованості, універсальних, абсолютних рецептів його розвитку, які запропонувала б людина, просто не існує. Необхідною умовою конструктивного соціального розвитку стає проблема об'єктивного визначення та цілісного усвідомлення внутрішніх (самоорганізаційних) чинників еволюції світової співдружності народів і держав, а також їх несуперечливого коригування за допомогою штучно створених (організованих) інструментів загальноцивілізаційного походження, до числа яких входить і військова політика будь-якого сучасного державного або наддержавного утворення.

1. *Князева Е. Н., Курдюмов С. П.* Синергетика как новое мировидение: диалог с И. Пригожиным // Вопросы философии.— 1992.— № 12.— С. 4—5. Див.: *Хакен Г.* Синергетика. Иерархия неустойчивости в самоорганизующихся системах и устройствах.— М.: Мир, 1985; *Хакен Г.* Информация и самоорганизация: макроскопический подход к сложным системам.— М.: Мир, 1991; Московский синергетический форум "Устойчивое разви-

тие в изменяющемся мире", 27—31 января 1996 г. / Тезисы под ред. В. Аршинова, Е. Князевой.— М., 1996; *Князева Е. Н., Курдюмов С. П.* Законы эволюции и самоорганизации сложных систем.— М.: Наука, 1994; Новое в синергетике. Загадки мира неравновесных структур.— М.: Наука, 1996.

2. *Абдеев Р. Ф.* Философия информационной цивилизации.— М., 1994.— С. 13.

3. *Foerster, von H. et al. // Science.*— 1960.— № 132.— Р. 1291—1294; *Каница С. П. Феноменологическая теория роста населения Земли // Успехи физических наук.*— 1996.— Т. 166.— № 1.— С. 63—79. За даними Комісії ООН по народонаселенню і розвитку у жовтні 1999 р. народився шестимільярдний житель Землі, до 2050 р. населення планети збільшиться до 9 млрд чоловік.— Див.: *Зеркало недели.*— 1999.— № 19.— С. 23.
4. *Дьяконов И. М. Пути истории. От древнейшего человека до наших дней.*— М., 1994.— С. 352—353.
5. Там само.— С. 353.
6. Цит. за: *Князева Е. Н., Курдюмов С. П. Антропный принцип в синергетике // Вопросы философии.*— 1997.— № 3.— С. 74.
7. Див.: *Волкогонов Д. А. Судьбы войны и мира (советский опыт) / Армия и общество.*— М.: Прогресс, 1990.— С. 11 — 18; *Смолянук В. Ф. Тенденції розвитку сучасних армій: орієнтир для України // Народна армія.*— 1997.— 10—11 жовтня.
8. *Кремень В., Табачник Д., Ткаченко В. Історіософія суспільної самоорганізації. У кн.: Україна: альтернативи поступу.*— ARC-UKRAINE, 1996.— С. 33. Див.: *Майборода О. Нація-держава / Мала енциклопедія етнодержавознавства.*— К.: Генеза, Довіра, 1996.— С. 567; див.: *Нація і держава, Нація і держава (психологічний аспект взаємозв'язку), Нація і націократична держава / Там само.*— С. 567-569.
9. *Дергачов О. Нова геополітична ситуація після краху комунізму / Політологія посткомунізму.*— К.: Політична думка, 1995.— С. 245.
10. *Кравченко И. И. Рациональное и иррациональное в политике // Вопросы философии.*— 1996.— № 3.— С. 7.
11. Там само.— С. 9.

Smolyanyk V.

SYNERGETICS ABOUT MILITARY POLICY OF STATE

The article analyzes military policy of modern state as complex combination of organized and self-organized processes. The author employs synergetics as basis for deep analysis of military policy.